

PROVIDENTIA IMPERATORIS

**БИОГРАФИЯ НА ИМПЕРАТОР
МАКСИМИН ТРАКИЕЦА**

КАЛИН СТОЕВ

Издателска къща „Тендрил“
Ямбол, 2019

Изданието е реализирано с финансовата подкрепа на
Министерството на културата.

PROVIDENTIA IMPERATORIS.
БИОГРАФИЯ НА ИМПЕРАТОР МАКСИМИН ТРАКИЕЦА.
Калин Стоев, автор

PROVIDENTIA IMPERATORIS.
A BIOGRAPHY OF THE EMPEROR MAXIMINUS THRAX.
Kalin Stoev, author

© 2019 г., Калин Стоев, автор
Университет по библиотекознание и информационни технологии
София 1784, бул. „Цариградско шосе“ № 119
Институт за балканистика с Център по тракология при БАН
София 1000, ул. „Московска“ № 45

© 2019 г., публикувано от ИК „Тендрил“ ООД
tendrilbooks.com

Отпечатано от „Фабер Принт“.
www.faber-bg.com

Всички права запазени. Никаква част от тази публикация не може да бъде
възпроизвеждана или разпространявана (по механичен или електронен път) без
съгласието на издателя.

ISBN 978-954-92809-9-9

Съдържание

Увод	9
Част I	
Глава първа	31
<i>Двата живота на Тракиеца: Vitaе и произходът на Максимин</i>	
Глава втора	77
<i>Войник на Северите</i>	
Глава трета	113
<i>Максимин и „трибалите“</i>	
Глава четвърта	125
<i>Четвъртият легион</i>	
Глава пета	151
<i>Ex Germania imperator</i>	
Част II	
Глава шеста	179
<i>Власт и война</i>	
Глава седма	221
<i>238 г.</i>	
Глава осма	255
<i>Аквилея</i>	
Заклучение	283
Приложение 1	291
<i>Военно-транспортни практики според един надпис</i>	
Приложение 2	
<i>Беси и трибали</i>	297
Използвана литература	305
Регистър на изворите	329
Показалци	335

Увод

Биографията не е лесен жанр и поставя автора пред предизвикателства от най-различно естество. Най-трудното от тях, впрочем, се корени в изконния за историците методологически проблем, а именно, в каква степен поведението на личността е детерминирано от нейната епоха, среда, съсловие и обстоятелства, и в каква степен личността е определила тях. Този проблем е труден, дори що се отнася до личността на Максимин Тракиеця – владетел управлявал сравнително кратко (235–238 г.). Съотнесен към Максимин, горният въпрос се трансформира в търсене на мотивацията на тракийския император и може да се формулира по следния начин: доколко действията на Максимин са целенасочен стремеж към промяна на съществуващия ред? Или може би това са просто несвързани действия на случайно озовал се на трона „варварин“, чиято политика е израз на отчаяна жестокост в борбата му за оцеляване срещу същинските господари на Рим – сенаторския нобилитет?

Пишейки биографията на Тракиеця ние си поставяме задача, с класическата за историческата наука цел, от една страна, да изследваме дълбинните причини и политическите процеси, довели до трансформацията на римския свят, а от друга, да намерим „политическото“, което е оформило не само неговата съдба, но и качествата му на владетел на Римската империя.

Животът на Максимин предлага достатъчно материал, за да го разглеждаме като инкарнация на историческа съдбовност: той е считан за първия „варварин“ на римския трон. Историческите източници му приписват нисък произход – от гот и аланка, живеещи по границите на античния свят. Започнал от най-ниските стъпала в римската армия и достигнал до командването на армейски обединения и управлението на провинции, Максимин, в крайна сметка, организира заговор срещу покровителя си – император Север Александър, за да стане император. Управлението му е белязано почти изцяло от войни навън и жестоки рестрикции в страната – вследствие

на което избухва една нестандартна за римската история гражданска революция в Африка и в Рим, която в крайна сметка го принуждава да обърне армиите си към Италия. Походът му забоксува с една проточила се обсада на Аквилея, пред стените на която вечно склонната към метежи римска армия го убива. В неговата история е лесно да се припознаят големите проблеми на римския III в. – нарасналата роля на армията, упадъкът на старата аристокрация и свързаната с тях поява на „войнишките“ императори. Това неминуемо повлиява и на начина на възприемане на Максимин.

Биографски погледнато, веднага трябва да кажем, че досегашните монографични изследвания за Тракиец¹ го разглеждат именно от гледна точка на необичайността на живота и кариерата му и трудно се отдалечават от стереотипа на „човека-вододел“ в римската история. Именно в специално посветените нему изследвания, въпросите за ролята на личността и нейното оформяне са оставени на заден план, за сметка на изясняването на определени проблеми от историята и управлението му². Излизането от това стереотипно концептуализиране е сред основните предизвикателства при писането на биография на Максимин. Въпреки изключителната степен на монографично изясняване на определени моменти от управлението му – напр. отношенията със Сената или пътно-строителната програма на императора – въпросите продължават да са повече от отговорите, а фигурата му продължава да е неясна. По-сериозна оценъчна трактовка на Максимин, парадоксално, намираме в общи съчинения по история на Римската империя, но и там той винаги носи печата на „човека-вододел“, без значение дали личността му е оценявана отрицателно както в по-старата литература, или по-безпристрастно³.

¹ Като монография за Тракиец с биографичен характер могат да се определят единствено тези на Белеза (Belezza 1964) и научно-популярната на Пиарсън (Pearson 2016). По-скоро трактати, посветени на Тракиец или на неговата власт, са Lohrer 1883; Balil 1965: 83–171; Bersenetti 1965; Lorient 1975, 657–787; Dietz, K1980. На български вж Иванов 1982: 156–169.

² Що се отнася до изследванията по антична история, отдалечеността на събитията предизвиква в много по-голяма степен дискурсен (в т.ч. що се отнася до изясняване на хронологията на събитията), отколкото чисто биографичен подход – недостатък на биографичния жанр, съпоставен към Античността, който за съжаление не може да бъде преодолян напълно и тук. Изглежда съществува негласно споразумение научната биография да отстъпва правото на по-съществени общо исторически анализи за личността на по-лекия, научно-популярен документален жанр.

³ Силният негативизъм започва от времето на Едуард Гибън (Гибън 1999: 93 сл.; също Burckhardt 1954). По-скоро положително за императора, се изказва Ростовцев (Ростовцев 2000: 151), докато автори като Нийбур (Niebuhr 1844–1845) виждат в него съзнателен революционер, целящ промяна на съществуващия ред – съвсем очаквано предвид настроенията в Европа в средата на XIX в.; определена лаудация

Глава първа

Двата живота на Тракиеца: Vitae и произходът на Максимин

Произходът на Максимин може да се определи, ако не като най-интригуващият, то поне като най-наситеният с определени очаквания проблем. Трябва обаче да кажем, че етничността в случая е по-състоятелен въпрос за нас, отколкото за съвременниците на императора. В съвременността, етничността често се изследва като част от проблемния кръг на идентичностите и самоидентификацията, което ѝ придава определен динамичен характер¹. Тя е сложно понятие – най-често се търси в съзнанието на определена общност за общ произход (колективен мит), език, народностно име, отличителна обща култура, уседналост или асоциация с определена територия, усещане за солидарност². Такива разсъждения са по-скоро прекалено софистицирани за съвременниците на Максимин, и най-вече за Херодиан, които позиционират произхода му в черно-бялата гама, т.е. в статиката на типичното за гръко-римския свят противопоставяне между варварщина и цивилизация³. Затова и пейоративността на изворите, базирана на произхода на Максимин, е непоклатим стереотип и съпътства описанието на живота му в тях. Това е достатъчно и за по-ранните изследвания на новото време, за да изковат споменатата от нас шаблонна представа за човека-разура, първият варварин на римския трон⁴.

За нас, етничността на Максимин е важна по две причини. Първата е свързана със споменатото свърхсъсредоточаване на античната традиция, и по-скоро на Херодиан, върху „варварщината“ на Тракиеца. Това съсредоточаване напоследък е индουλгенцията на Максимин в съвременната

¹ Siarkas 2014: 66–81.

² Smith 1986. За поглед върху Античността вж. у Laurence 1998; Chaniotis 2003. Етническата идентичност във „варварския“ свят е подробно обсъдена у Wenskus 1961.

³ Разбира се, това е относително опростяване на народите и народността в гръко-римското възприятие: за варвари и елини вж. класическото произведение Jüthner 1923.

⁴ Вж. по-долу, бел. 5.

Глава втора

Войник на Северите

Едно от малкото неща, които можем да доловим за „политическия“ произход на Тракиеця и в което може да сме абсолютно сигурни, е принадлежността му към хората, покровителствани и назначавани на високи длъжности от Северите. Последните са може би най-спорната римска династия, която от една страна е дала на Рим мъдри администратори и велики завоеватели, а от друга – чудовища с одиозна слава. Дори един повърхностен поглед показва, че именно смъртта (но и животът) на Каракала дава началото на дълъг период на турбуленции в Римската империя¹: на военно неподчинение, изострено противопоставяне на Сената на армията и императора, нова вълна от екстравагантности и жестокости в императорския дом. Изключвайки Септимий Север, при когото Максимин е имал вероятно съвсем незначителни позиции, Каракала е най-ярката и най-драматичната фигура от тази династия. Няма да е пресилено да кажем, че времето на Каракала задава основните антагонизми, които ще видим и в следващите десетилетия. Няма и начин Максимин да не е имал отношение към това; без Северите войникът, офицерът и императорът Максимин нямаше да бъде възможен. Именно роденият в Африка император Септимий Север разпуска старата преторианска гвардия и започва масово да включва лица от панонските и тракийските земи в преторианските кохорти, където това население е имало възможност да преследва престижна кариера във военното командване и военната администрация на империята.

Не само императорите от тази династия, но и политическите и социално икономическите условия на балканските провинции на римската империя и най-вече на родната за Максимин Мизия, обуславят неговото развитие като лидер и владетел. Най-подробният ни източник за живота на Тракиеця, *НА*, е категоричен, че началото на кариерата му е свързано със схватки срещу скитащи разбойници. Едва ли в *Хисторията* може да се намери нещо по-достоверно. Стереотипите за балканските земи

¹ Историографията не е далеч от възгледа, че на практика именно Северите са първата „военна“ династия, а епохата на „войнишките“ императори се ражда върху руините на Северовата империя: Andrews 2019: 1–2; Potter 2004: 125 сл.

Глава трета

Максимин и „трибалите“

Изворите ни съобщават, че във времето на кратко управлявалия император Макрин (април 217 – юни 218 г.), Максимин се е оттеглил от военна служба и се е установил в близост до Дунавския лимес: *HA*, *Max. Duo*, IV, 4: *Sub Macrino, quod eum, qui imperatoris sui filium occiderat, vehementer odisset, a militia desiit et in Thracia in vico, ubi genitus fuerat, possessiones comparavit ac semper cum Gothis commercia exercuit. Amatus est autem unice a Getis quasi eorum civis. 5 Halani quicumque ad ripam venerunt, amicum eum donis vixim recurrentibus adprobabant.*

Сведението е любопитно и звучи твърде категорично, но и предизвиква съмнения от различно естество¹. Идентификация на историческите традиции, на които *HA* и Йорданес дължат информацията си, е наложителна, за да разберем истинската му стойност. Внимателният поглед разкрива две оттегляния на Максимин от военната кариера – във времето на Елагабал (налично само в *HA*) – за срок от три години (т.е. за периода на неговия трибунат): *Sed occiso Macrino cum filio suo, ubi Heliogabalum quasi Antonini filium impera[to]re conperit, iam maturae aetatis ad eum venit petitque, ut quod avus eius Severus iudicii circa se habuerat, et ipse haberet... Tum ille ubi vidit infamem principem sic exorsum, a militia discessit. 9 Et tamen retentus est per amicos Haliogabali, ne hoc quoque illius famae accederet, quod virum temporis sui fortissimum et quem alii Herculem, alii Achillem, alii Hectorem, Aiaceм alii vocabant, a suo exercitu dimoveret. V. 1 Fuit igitur sub homine impurissimo tantum honore tribunatus, sed numquam ad manum eius accesit, numquam illum salutavit, per totum triennium huc atque illuc discurrens);* и преди това при Макрин (засвидетелствано и в *HA*), както видяхме по-горе, и в Йорданес: *Macrino tamen postea in regno ingresso recusavit militiam pene triennio, tribunatusque habens honore numquam se oculis Macrini optulit, indignum ducens eius imperium, qui perpetrato facinus fuerat adquisitum (Get., XV, 87).*

Сведението на Йорданес събира двете оттегляния, като според него това във времето на Макрин е имало тригодишен срок, което, разбира

¹ Срвн. Dietz 1980: 333, според когото то е *historisch wertlos*. Мнението е прието от А. Липола, (Lippold 1991: 208). Доверие на сведението се оказва от Belezza 1964: 44; без конкретен коментар остава у Lorient 1975: 668 и у Huttner 2008: 162–163.

Глава четвърта

Четвъртият легион

Управлението на Макрин се оказва само кратка интерлюдия, развиваща се наред продължаващия конфликт с партите, както и недоверието, и неувереността сред по-голяма част от войниците, които са разположени на зимни лагери край големите градове Антиохия и Емеса (дн. Хомс, Сирия). До последния град се намира лагерът на *legio III Gallica* при *Raphanaea*, чийто войници понякога с интерес наблюдават екзотичните ритуали, които Варий Авит, младият пра-племенник на бившата императрица Юлия Домна, често извършва в чест на финикийското слънчево божество Ел-Габал. Това е добре дошло за бабата на Авит и сестра на Домна Юлия Меса, която започва да убеждава войниците, че всъщност синът ѝ е син на Каракала. Името на убития Антонин и богатството ѝ привличат голяма част от легионерите на нейна страна и една нощ тя и синът ѝ са приети в лагера на легиона, а Авит, бъдещият император Елагабал, е приветстван като син на Каракала¹.

В началото конспирацията изглежда съвсем ограничена и е подкрепена само от местната знат и, разбира се, от финансовите средства на Меса. Макрин обаче е направил фаталната грешка да държи много войски в Сирия, без да остави близо до себе си тези, които действително биха му били верни. Неговият мавърски отряд е подчинен на преторианския префект и, след едно прибързано нападение над лагера в Рафанаеа, преминава на страната на противника. Улпий Юлиан, префектът, е убит, а главата му е изпратена на императора увита в парцали. Макрин е толкова уплашен, че се отказва от опитите си да привлече на своя страна „албанците“, т.е. *legio II Parthica*, заради което той специално е пренесъл двора си от Антиохия в Апамеа. Успявайки набързо да събере останалите му верни войски, чието ядро съставлявала преторианската гвардия, той дава сражение на метежниците край Антиохия. В битката преторианската гвардия на Макрин е по-мобилизирана и вдъхновена и има определено превъзходство над разколебаните легиони, чието бягство Меса и Соемия едвам успяват да предотвратят. Макрин обаче не се оказва на висотата на войниците и бяга от полесражението. Той се опитва да се измъкне на север, където, докато се

¹ По Herod. 5.3.9.–5.3.12. В изложението на Херодиан, Авит е наречен Басиан, по третото си име (когномен?).

Глава пета

Ex Germania Imperator

Ако Индия е била перлата в короната на Британската империя, то Германия е най-ценното завоевание на Римската. Германия е основният източник на победи и триумфи за Августовия дом – а също и арена на най-горчивото му поражение (при Тевтобургската гора). В началото на Принципата германската войска е най-силната в империята. Капризите на германските военни и офицерство неведнъж са причина за смяната на императорската власт в Рим. През 69 г. германските легиони издигат на престола Вителий, а трийсетина години по-късно, в Агрипинската колония (дн. Кьолн), долногерманската войска избира за император Траян. От тези славни времена насетне римското общество и армия са особено чувствителна към всичко, което се случва в Германиите (Горна и Долна). Погледнато в чисто практически смисъл, всяка турбуленция в германските или илрийските провинции носи неизмеримо по-голяма опасност за Рим, отколкото сравнително отдалечените източни провинции. Затова и когато Север Александър научава от „илирийските управители“ за събитията по Дунавската и Рейнската граница, той бърза да изостави намеренията си за втори персийски поход и се насочва към Европа, където германите са прехвърлили големите реки и нападнали лежащите на тях римски военни лагери, градове и села (Herod., VI,7,1 и сл.). Херодиан подчертава, че мероприятието е належащо не само поради нуждата императора лично да посети засегнатите земи и да се заеме със защитата им, а и заради натиска, оказан от илрийските войници в римската армия, които не само се натъкнали на редица трудности по време на Персийския поход, но и научили, че семействата им били избивани от германците (Herod. VI.7.5.). Изглежда Север Александър е обречен да изпита на гърба си най-опасните недъзи на провинциалното общество и защитата на провинциите в късния Принципат – необходимостта от *Kaisernähe*, личното присъствие на императора на застрашената граница, извор на редица проблеми, междуособици и узурпации; и локалният рекрут на легионите, който оказва все по-голямо влияние върху военната и външната политика на римските владетели¹.

¹ За *Kaisernähe*: Körner 2001: 301.

Глава шеста

Власт и война

Историческите разкази, с които разполагаме за живота на Максимин до времето на гражданската война от 238 г., са грубо обобщение на отделни негови мероприятия и инцидентни признаци на недоволство срещу управлението му. Нещата стават още по-сложни ако, с оглед на целите на едно биографично описание, се опитаме да открием личностни убеждения, които да стоят в основата на една планирано провеждана държавна политика. Гласът на Максимин чуваме само по повод речта му пред войниците при новините за бунта срещу него. Тя е представена най-добре в Херодиановото изложение (*HA*, Мах. duo, XVIII.1.; Herod. VII.8.4.-VII.8.8.). Пасажът е цветист израз на най-лошите и враждебни характеристики на Максимин като император от „границата“, питаещ нищо повече от злоба и презрение към Италия, столицата и останалите провинции на Римската империя. Подобно отношение не може да бъде прието за напълно достоверно; може би черните краски са съгъстени – нито омразата и презрението на Максимин към Африка, нито към Италия са логични с оглед видимата грижа на Тракиеца (макар и с цел може би императорска пропаганда), положена за Италия (особено за Аквилея) и провинция Африка (напр. IIAfr 664a, IIAfr 664h). Речта му е вид отговор на екстремизма на ситуацията – Максимин не е могъл да наложи особена политика, защото е може би единственият император в римската история, който е бил постоянно бламиран от другите „конституционни сили“ в държавата.

Разказът за управлението на Тракиеца, макар и значително по-достоверен от този за ранния му живот, задължително изисква тексткритически интерпретации. Модерното изследване трябва да се съобразява с големи хронологически непоследователности, обединяване по „теми“ на случили се в различно време събития – това важи и за Херодиан, и за *HA*. В това отношение любопитните сведения в *HA* трябва да бъдат обсъждани с голяма предпазливост. Самата традиция на *HA* за пореден път признава за липсата на адекватни сведения: веднага след

Глава седма

238 г.

Въпреки многократно изразеният скептицизъм към Херодиан като скрупулъзен историк, както на страниците на тази книга, така и в научната литература, никой не може да отрече дарбата му да очертава с няколко фрази важни характеристики на историческото развитие – и тук личи школата на поколения елиноезични историци, от Херодот до Дион Касий. Затова трябва да се замислим върху рефрена му, че, както става с повечето тирани, не някакво грандиозно събитие, а на пръв поглед незначителна случка предизвиква края на Максимин. Наистина, големите революции често започват с произшествие, което може да изненада със своята дребнавост, но в случая ние не искаме да намерим в тези събития повод за изследвано на корелацията причина-следствие по примера на Максиминовия крах. Истината е, че нито събитието е дребнаво, нито трябва да бъде разглеждана само като повод. В случая Херодиан е по-драматичен, отколкото трябва. Понякога недоволството от тиранията не може да се изрази без някакви събития да се възползват от „система в системата“, т.е. организация, методи, идеология, инфраструктура, която господстващият ред е безсилен или незаинтересован да промени. За първи път в римската история, открита и в известна степен успешна революция, започва от едно „движение“, в което гражданските елементи преобладавали над „военните“. „Тривиалното“ събитие, което извиква на повърхността отдавна стаените сили на това движение нито е тривиално, нито е просто отделно събитие, а следствие от пренатегнатата пружина на „военната монархия“, която лекомислено – макар и с най-добри, „патриотични“ чувства, се опитал да установи Максимин.

Кавалкадата от неудържими събития започва в провинция Африка, в началото на 238 г.¹, когато един от представителите на може би най-мразеното съсловие в Римската империя² по времето на Максимин, прокураторите,

¹ Според Херодиан във времето когато наближил края на третата година на Максимин (VII, 3, 4). Точната датировката е проблематична не само заради изворовата база, но и заради неяснотата, царяща около датата на възкачването на Максимин на престола (т.е. от убийството на Александър). Приетата дата за началото на бунта е към края на март 236 г. (Whittaker 1970: 174; Townsend : 23–38).

² Много показателен е пасажът в *НА*, според който Север Александър гледал да сменя

Глава осма

Аквилея

Смъртта на Гордианите не означавала край на надеждите на Сената за победа над Максимин. *Patres* нямали никакво намерение да се предават, напротив – те направили още по-решителни крачки в посока доминация в диархията с императорската институция. Свободата от военната автократия (последната започнала не просто при Максимин, а още при Септимий Север) била нещо прекалено хубаво, за да бъде изоставено след смъртта на първите от десетилетия „цивилни императори“. Двата Гордиани са обожествени, а следващите решения на Сената продължават политиката на частично възстановяване на републиканските порядки – според Херодиан именно Сенатът, заседавайки в храма на Юпитер Капитолийски, а не в курията, както обикновено (символ, че върховната власт вече принадлежаща на Сената¹), избира двама общи императори, създавайки двоен прецедент – от една страна, сенатски избор на императори, а от друга наличие на двама императори с еднакви правомощия. Но Херодиан избързва със събитията. Към този момент управлението на империята е в ръцете на колегиално тяло, *vigintiviri ex senatus consulto rei publicae curandae* (или „двадесет мъже, избрани по сенатско решение за управлението на Републиката“). Както е видно по надписа на *L. Caesonius Lucillus Macer Rufinianus*, членовете на тази институция имали изрядна сенаторска кариера и представлявали идеална извадка за антимаксиминовата и антимонархическата опозиция². Въпре-

¹ Символното значение е било много силно – последното заседание на Сената в този храм е било след убийството на друг „тиранин“ – Гай Калигула (Whittaker 1970: 224, п. 2).

² CIL XIV. 3902: *L(ucius) Caesonius C(ai) fil(ius) Quir(ina) Lucillus / Macer Rufinianus co(n)s(ul) frater Arvalis / praefectus urbi electus ad cognoscendas vice Caesaris / cognitiones proco(n)s(ul) prov(inciae) Africae XXviro ex senatus / consulto r(ei) p(ublicae) curandae curator aquarum et Miniciae / cur(ator) al<v=B>ei Tiberis et cloacarum urbis leg(atus) prov(inciae) / Africae eodem tempore vice proconsulis cur(ator) r(ei) p(ublicae) / Puteolanorum cur(ator) r(ei) p(ublicae) Suessanorum / praetor <c=K>andidat(us) quaestor <c=K>andidat(us) / electus in familiam patriciam Xvir / stlitibus iudicandis*; институцията е засвидетелствана също по монети: RIC IV, 2, Pupienus, No. 11. Друго епиграфско свидетелство за институцията споменава името на *L. Valerius Acilius Priscilianus (... inter XX...co(n)s(ulares)...) – Domaszewski 1902: 538 сл.*

Заклучение

Литературният Максимин се ражда в Рим през последната година на неговото управление, когато неясните слухове за жестокостите на императора в Панония хиперболизират до крайност плашещите обстоятелства около раждането му – неримски, „варварски“ произход, връзките с „варварите“, преданността към военните поръчки. Херодиан с удоволствие използва тези слухове за подправки на творбата си, които слива с действителните сведения от Максиминовия лагер. Така се ражда *Vita 0*. В късния IV в. тези слухове намират потвърждение в откъслечна бележка на атинянина Дексип за месторождението му и вдъхновяват идентификацията му с готите, за да създадат *Vita 0₁*.

Тези *Vitae* са почти всичко, което знаем за императора, затова особената задача на тази книга бе да ги анализира до такава степен (и с помощта на друг материал), че да отдели „литературния“ Максимин от истинския. Изводът от казаното досега не е помпозен – изглежда зад клишетата на изворите и желанието на историографията да подчертае изключителното (в случая чудовищното), Максимин всъщност е съвсем обикновен, дори стандартен римски император от типа, който е зададен от Север и Каракала. Нека такова заключение не е разочаровашо за читателя, който неизбежно ще наблюдава личността му от гледна точка на роден в българските земи римски владетел. Това играе своята роля – видяхме, че „литературният“ Максимин е определен изцяло от парадокса на неговия произход и той завинаги ще остане първият „варварин“ на римския трон. Но и от гледна точка на сухата и безпристрастна историография, обстоятелствата на произхода му създават лъжлива емоция – този път от гледна точка на човек, разглеждащ историята на Римската империя в парадигмата на прогреса и регреса. От тази перспектива, лесно бихме могли да кажем, че при Максимин отрицателното надделява над положително, доколкото той очевидно е контрапункт на класическата средиземноморска римска цивилизация.

Всъщност подобни изводи вече са намерили публичност и Максимин дълго е живял така в съчиненията на просенаторската историография и на „класици“ като Е. Гибън. Това е негативизация на една тенденция – през

Приложение 1

Bessi iuniores и военно-транспортните практики според един надпис

Относно практиката на транспортиране на новобранци от балканските земи разполагаме с интересен исторически паралел: свидетелство¹ за рекрут и транспорт на *Bessi iuniores*, извършено от *Sex. Iulius Iulianus*, трибун на *n(umerus) Syrorum Malvensium*. Забележително е, че в надписа, в който се споменават тези беси, тяхното командване е поверена на трибун на номер, Секст Юлий Юлиан, разпределен в южната част на провинция Дакия – Малва. Самото командване на *bessi iuniores* трябва да се свърже с експедиция в Мавритания, отново в Северово време. Пълният текст гласи: *D(is) M(anibus) s(acrum) Sex(tus) Iul(ius) Iulianus / ex Germania superiore{m} / tribunus n(umeri) Syrorum M(a)l/vensium hic sepultus est / <c=D>um deducit iuniores Bessos / |(mille) in Tingitana(m) provinciam / qui vixit annis XXXXV cui / mon<u=I>mentum fecit / Iul(ius) Ingenuus frater / et heres curante / Sacimatho / liberto eiusdem / defuncti*

Юлиан поема нумера от провинция Горна Германия, ако преведем буквално текста „...*ex Germania superiorem (!) tribunus numeri Malvensium..*“. Обикновено това се тълкува в смисъл, че Горна Германия е родната провинция на трибуна, т.е. индикира се произход². Трябва да обърнем внимание, че нумерите обикновено се командват от препозити, докато трибуните се назначават начело на редовни войски – кохорти или али. Самите *Suri* са командвани от коннически трибун, според текста на една *ara* от Ромула в Долна Дакия³. Това идва да покаже, че Юлий Юлиан е бил трибун на друга военна част когато е поел нумера. Това представя надгробният му надпис

¹ CIL VIII. 9381

² Speidel 1984: 341.

³ IDR II. 341. Маври, подбрани за рекогносцировчици, също са командвани от препозит, в случая известният Валерий Макимиан (AE 1956 124 и мн. други). Според Шпайдел постът трибун на номер е известен само веднъж (Speidel 1984: 34141, бел. 2 = CIL VIII. 11343, *Splendidissimus / Sufetulensis ordo / M(arco) Valgio M(arci) f(ilio) Quir(ina) / Aemiliano eq(uiti) R(omano) / tribuno n(umeri) Pal/m<y=V>renorum / ob eximiam in rem / publ(icam) suam liberali/tatem titulum hac / aeternitate signavit*).

Приложение 2

Беси и трибали

Според нашата хипотеза, първичната информация на *Vita O₁* е споменавала Максимин като наследник на „мизи“, с географска идентификация, която е сочела към „Трибалия“, източните части на Горна и западните части на Долна Мизия. Предположихме, че „виновникът“ за *Vita O₁* или поне за разпространението на първичния извор, алтернативна биография на Максимин, е Дексип, който е споменал за произхода на Тракиеца в „светлината“ на скорошните събития – нашествията на „варварски“ народи в Мизия. Наличието на трибали в биографията на Максимин, съчетано с епиграфските сведения за рекрути-беси, с които разполагаме, ни накараха да предположим, че сведението за Трибалия е начин литературната традиция да обобщи географския район, в който се е родил Максимин и той трябва да се търси в мизийските земи и по-точно в онази им част, която може да се свържи и с бесите, даващи ни исторически адекватното сведение за масови римски рекрути в армията, и с трибалите. Това се подкрепя от една аналогия между беси и трибали, направена в изворите сравнително късно: в съчинението *De magistratibus* на Йоан Лидийски¹ (VI в.), който споменава, че в негово време тироните (в случая под това име се разбират не просто новобранци, а и „нередовни войски и обозни войници“²) в римската армия се наричат с името трибали, а в древността Ариан ги е наричал беси в книгите, които е писал за Александър³.

Сведението може да потвърди нашата хипотеза, че родното място на Максимин е мястото, където географски са били налични и бесите, и трибалите. За целта обаче ние трябва да открием традицията, която е уеднаквявала бесите и трибалите (като тирони), т.е. да придадем определена географска плътност на тази информация, като покажем, че приравняването на двете общности като тирони е свързано именно с определена географска област, а може би и с определени събития, случили се в историята, запазили

¹ За него Mass 1992.

² Tomaschek 1980: 79: „Die Milizien und Trossknechte bestanden aus Leute bessischer Herkunft...“

³ Johan. Lyd. I, 47.

Използвана литература

- Ботева 2017:** Ботева, Д. „Периодът 238–247 сл. Хр. като феномен в римското провинциално монетосечене“. – *Нумизматика, сфрагистика и епиграфика* 13 (2017): 58–74. [Boteva, D. “Periodat 238–247 sl. Hr. като fenomen v rimskoto provintsialno monetosechene.” – *Numizmatika, sfragistika i epigrafika* 13 (2017): 58–74.]
- Боянов 2008:** Боянов, Ил. *Римските ветерани в Долна Мизия и Тракия* (София, 2008). [Boyanov, Il. *Rimskite veterani v Dolna Mizia i Trakia* (Sofia, 2008)]
- Василев 2000:** Василев, В. „Военният надзор над рудо- и металодобива в римските провинции Мизия и Тракия“. – В: *Jubilaeus III* (София, 2000), 60– 62 [Vasilev, “Voenniyat nadzor nad rudo- i metalodobiva v rimskite provintsii Mizia i Trakia”, – V: *Jubilaeus III* (Sofia, 2000), 60– 62]
- Влахов 1969:** Влахов, К. „Трако-славянски успоредици“. – *Годишник на Софийския университет – Факултет по западни филологии* 63.1 (1969): 175–225. [Vlahov, K. “Trako-slavyanski upravnitsi”. – *Godishnik na Sofiyskia universitet – Fakultet po zapadni filologii* 63.1 (1969): 175–225]
- Гергова 2006:** Гергова, Д. „Сборяново. Религии и паметници“. – В: Хелис *V. Гети*те – култура и традиции (София, 2006), 25–38. [Gergova, D. “Sboryanovo. Religii i pametnitsi”, – V: *Helis V. Getite – kultura i traditsii* (Sofia, 2006), 25–38]
- Геров 1948–1949:** Геров, Б. „Романизмът между Дунава и Балкана. Част първа: от Август до Хадриан“, – *Годишник на Софийския университет–Историко-философски факултет* 45 (1948–1949): 4– 91. [Gerov, B. “Romanizmat mezhdun Dunava i Balkana. Chast parva: ot Avgust do Hadrian”, – *Godishnik na Sofiyskia universitet – Istoriko-filosofski fakultet* 45 (1948–1949): 4– 91]
- Геров 1950–1952:** Геров, Б. „Романизмът между Дунава и Балкана. Част втора: от Хадриан до Константин Велики“, – *Годишник на Софийския университет – Философски факултет* 47 (1950–1952): 17–409. [Gerov, B. “Romanizmat mezhdun Dunava i Balkana. Chast vtora: ot Hadrian do Konstantin Veliki”, – *Godishnik na Sofiyskia universitet – Filisofski fakultet* 47 (1950–1952): 17–409]
- Геров 1977:** Геров, Б. „Земевладението в римска Тракия и Мизия (I–III в.)“. – *Годишник на Софийския университет – Факултет по класически и нови филологии* 72. 2 (1977): 8–144. [Gerov, B. “Zemevladienieto v rimska Trakia i Mizia (I–III v.)”. – *Godishnik na Sofiyskia universitet – Fakultet po klasicheski i novi filologii* 72. 2 (1977): 8–144.]
- Гибън 1999:** Гибън, Е. *Залез и упадък на Римската империя*, Т. 1. (София, 1999). [Giban, E. *Zalez i upadak na Rimskata imperia*, Т. 1 (Sofia, 1999)].
- Делев 1990:** Делев, П. „Тракийският град при Свещари – една възможност за историческа идентификация“. – *Acta TAB IV* (1990): 97–109. [Delev, P. “Trakiyskiyat grad pri Sveshtari – edna vazmozhnost za istoricheska identifikacia”. – *Acta TAB IV* (1990): 97–109]
- Дечев 1922:** Дечев, Д. „Трако-келтски езикови успоредици“. – *Годишник на Софийския университет–Историко-философски факултет* 18.4 (1922): 3–47. [Dechev, D. “Trako-keltski ezikovi usporediti”. – *Godishnik na Sofiyskia universitet – Istoriko-filosofski fakultet* 18.4 (1922): 3–47]

Регистър на изворите

Amm. Hist. = **Ammianus Marcellinus, Rerum Gestarum libri, quae supersunt**

Gothiae metus..., XXX, 8: 51
Halani, Peucini, Costoboci, XXII. 42:
54
M. Didius, XXVII. 4.10: 69
Аквилея, XXIX.6.1.

Arr. Anab. = **Arrianus, Anabasis**

„Илирите, трибалите и околните траки“ V.26; VII.9.2: 247

Aug. Civ. Dei = **Aurelius Augustinus, De Civitate Dei**

Максиминово гонение, XVIII. 52:
144

Aur. Vict., De Caes. = **Sextus Aurelius Victor, De Caesaribus**

Произход на Калигула, 3.1: 31
Каракала в Германия, 21.2: 166
Имена на Максимиан, 25.1: 44
Трибалите и произхода на Максимиан, 25.1: 93-94
Признание от Сената на Максимиан, 25.2: 137
Легионите и Север Александър, 24.3: 133
Максимиан и синът му в Тракия (?), 27.3: 177
Комисията на Двадесетте, Пупиен и Балбин, 26.7: 210, 213, 215

Cassiod. = **Cassiodori Senatoris Chronica ad. a. DXIX (= Mon. Germ. Auct. Ant. XI, 109-163):**

Управление на Максимиан, 146: 26

СTh. = **Codex Theodosianus**

Скитащи траки, 10.19.7: 246, бел. 900

Diod. = **Diodorus Siculus, Bibliotheca Historica,**

Трибали в македонската армия:
17.17.4: 247, п. 903

D.C. = **Dio Cassius, Historiarum romanorum libri quae supersunt**

Даките като скити, 51.22: 82, бел. 325
Кампании на Лициний Крас срещу мизите, 51.27: 41
Война на Пизон с бесите, 54.34.7: 244, бел. 890
Война на асдингите с костобоките: 72.12.1: 172-173
Репресии на Комод, 73.4: 152-153
Фискални мерки на Каракала, 78.9: 155
Война на Каракала с алеманите (?), 78.13.4: 164-165
Кариерата на Валерий Комазон, преториански префект, 78.13.1-4: 75-76
Война на Каракала с *Cenni*-те, 78.14.1: 168
Каракала в Дакия, 78.16: 171-172
Оценка за Каракала, 78.61.1: 67-68
Репресии на Каракала, 79.4.1: 153
Марциал, убиец на Каракала, 79.5: 78
Стражите на Каракала, 79.6: 80, 84-86
Оценка за Макрин, 79.11.1: 68, бел. 257
Признание на Макрин от Сената, 79.16.1: 139
Макрин и римския плебс, 79.19: 87
Заложници от даките, 79.27: 95
Бунт на легионите в Месопотамия, 80.4: 118
Възходът на Сасанидите, 80.4.1: 111

D. Chr. Orr. = **Dio Chrysostomus, Orationes**
Разрушение на Бористен: 36.7.36, бел. 99

ГЕОГРАФСКИ ПОКАЗАЛЕЦ

- Августа Траяна 57, 131, 134.
Адрианопол 44.
Адриатическо крайбрежие 265.
Азия 106, 170, 182, 248. вж. още *Мала Азия*
Аквилея 7, 10, 53, 57–58, 69, 88, 92, 141,
179, 217, 230, 238, 255–281.
Аквилейската война 261;
аквилейски предприемачи 265–266.
Аквинкум 217.
Аквитания 249.
Алания 67–68.
Алба 101, 280.
Албис 207.
Александрия 39, 42, 146, 206, 248.
Алемания 210.
Алжир 253.
Алмашу Маре 215.
Алпите 278.
Алцек 218.
Антиохия 42, 55, 125, 159, 163, 167, 219.
Анхиало 219.
Апамеа 125.
Апулум 160.
Арабия 104, 108, 170, 217, 249–250, 269.
Арибантион 66.
Армения 131, 145, 166, 249.
Арубийум 86.
Атина 56, 185, 256.
Адрия 265.
Африка 10, 19, 77, 89, 97, 147, 170, 179,
193, 220, 223–224, 227–236, 239–
241, 247, 250, 252–254, 258, 261,
264, 266, 268–269, 274, 292–293,
295.
Афродизия 298, 302.
Ахая 135, 236.

Бавария 211.
Байно 213.
Балкана 83, 312.
Балканите 48–49, 79, 85, 87, 107, 139, 141,
303–304.
Балкански полуостров 79, 83, 87.
Банаса 107.
Бела Паланка 67.
Белгика 170, 249.
Белград 55.

Бероя 219.
Бетика 269–270.
Бизантион 219.
Битиния 56, 74, 161, 182, 248.
Бон 168, 249.
Бонна *вж Бон*
Бордо 171, 249.
Брага 19.
Бригетийо 213.
Британия 153, 157–158, 170, 249, 250, 269.
Долна Британия 236–237.
Будапеща 213, 217.

Валенсия 298.
Везер 196–197, 202, 207.
Венетия 265.
Ветерау 199.
Виа Егнация 141.
Виминациум 55, 146.
Вюртенберг 199.

Галатия 248.
Галиция 19–337
Галия 24, 89, 153, 158, 166, 195–198.
Алпийска 210; Лугдунска 249, 269;
Нарбонска 248–249.
Германия 15, 21, 103–105, 108, 118, 131,
136, 139, 146, 152–153, 155, 157–
159, 161–163, 165–166, 168–170,
180–181, 186–187, 190, 195–199,
201–203, 205–207, 209–211, 216–
217, 244–246, 248–249, 251, 263,
266–267, 281–282, 286–287, 292,
295.
Горна Германия 151, 153, 161, 166, 169,
187, 204, 248, 291; Долна Германия
151, 161, 166, 168–169, 187, 196;
Отвъдуавава Германия 167, 184,
195; Трансгерманска Германия 198.
Готия 34, 50, 64–65, 67–68, 71.
Гърция 83.

Дакия 50, 62, 64–68, 70–74, 78, 80, 85–
87, 92, 101, 106, 109, 121–123, 160,
170, 213–215, 220, 242, 248, 252,
291–294.
Апулийска 85, 121; Горна 121, 160;

ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ

- Абаба 32, 38.
Абабас 55, 58.
Август 19, 23, 46, 62, 105, 109, 127, 140, 143, 151, 159-160, 164, 181, 195-197, 199, 201, 208, 262, 271, 294, 302.
Августин Блажени 19, 182, 223.
Авзоний 171.
Авит вж. *Елагабал*
Аврелиан 65-67, 72-74, 87, 105, 119, 132-133, 135, 142, 144, 310.
Аврелий Гай 268.
Аврелий Виктор 14, 19, 23, 33, 42-43, 45-49, 61, 114, 118-119, 153, 155, 166, 170, 172, 205, 207-208, 218, 256, 260, 262-263.
Агатий 208.
Аеге 219.
Аенобарб вж. *Домиций, А.*
Аквила вж. *Aquila*
Алановиамут 17.
Аларих 51.
Александър Велики 13, 1516, 44, 51-52, 107, 114, 142, 144, 268, 300-302, 304.
Алексиан 127, 271. вж. *Александър Север*
Амали (династия) 17.
Амвросий 182-183.
Амиан Марцелин 36, 69, 74, 89, 267, 301.
Андрей Кападокийски 52.
Андрей Кесарийски 59.
Антипатър 300, 303.
Антоний, М., триумвир 236.
Антоний Гордиан, М. вж. *Гордиан I*
Антонините 23-24, 126-127, 190, 232, 236, 272.
Антонин Пий 23, 78-79, 83-84, 86, 109-111, 170, 205, 207, 220, 232-233, 237, 240, 269.
Апиан 16, 301-303.
Аполинар 101-102.
Ардашир 139-140, 142, 144-145, 148.
Ариан, Флавий 16, 259, 297-298, 302-304.
Арминий 197.
Артаксеркс вж. *Ардашир*
Атенион 15, 59, 88, 175, 191, 285, 307.
Ахил 268.
Бабай 54.
Бабас 54.
Балбин, Д. Целий Калвин 218, 257-262, 269-272, 275, 282.
Балбин Вибул Пий, Л. Целий (сенатор) 270.
Баса 17.
Басиан вж. *Север Александър*
Бибий Атик, Л. 122.
Валент 14-15, 44-45, 47, 66, 69.
Валентиниан 66, 85, 300.
Валериан 47-337, 133-337, 305-337
Валерий Комазон 126-127, 130, 287
Варий Авит 125.
Василий Македонец 94.
Вер, Гай Юлий Максимин (пъланото име на Максимин) 45, 61, 107, 241.
Вер, Луций 54, 140, 267, 271-272,
Веспасиан 23, 84, 86, 159, 168, 300.
Випсаний Агрипа, М. 101, 220, 271.
Виталиан 173-174, 193, 241-247, 252, 273-274, 276, 287.
Вителий 151, 185.
Вологез 298-299.
Гай Гракх 191.
Гайобомар 209.
Галба 46, 185.
Галерий 87, 94, 133.
Галиен 105, 110, 132-135, 144, 148, 157, 209, 288.
Галикан 275.
Ганис 287.
Георгий Синкел 70.
Георги Кедрин 118.
Германик, Юлий Цезар 197.
Гета 52, 93, 96, 204, 206.
Гог 59.
Гордиан I 169, 230, 232-241, 243-244, 247-250, 253, 258-259, 262, 269-274.
Гордиан II 222, 234-235, 241, 248, 253, 269.
Гордиан III 148, 235, 237-238, 248, 252, 260, 272, 276-277, 279, 282, 285, 287.

ТЕМАТИЧЕН ПОКАЗАЛЕЦ

- август 61, 159, 244, 247, 271–272.
акведукт 141.
ала 164, 291.
 дарданска 86; панонска 153; трибалска 50; трибунат на 130.
алани 9, 17, 32, 34, 41, 51–54, 67–68, 71–72, 81, 120, 207–337.
алански 17, 34–35, 41, 54, 62, 68, 72.
албани 125, 207.
албански 207, 209, 280.
алемани 103, 105, 167, 204–210, 212, 295.
алеманско 205–206, 209.
алпийски 163, 248, 265.
анатолийски 248, 269.
аноно 161, 191, 194.
 за армията 6. вж. *annona militaris*
антимаксиминов 170, 188–189, 224, 229, 238, 240, 244, 249, 255, 274, 277.
аорси 51.
апойкия 82.
арменски 54.
арменци 156, 158, 295.
армия 10, 38, 42, 62, 77, 91, 99, 111, 122, 154, 163, 168, 173–174, 180–181, 183–884, 186, 188, 191–192, 194–195, 224, 231, 245, 274, 285–287, 297.
 аврелианова 72; галиенова 133–134, 148; германска 159, 166, 182, 240; гордианова 268; дунавска 145, 277; капелианова 253; келтска 155; комитатска 72; илирийска 166; македонска 302, 304; максиминова 253–254, 266, 269, 177–280; месопотамска 141, 148–149, 158; мобилна 130–131, 133–135, 137, 140, 146, 160; полева 180, 186, 252; рейнска 276–277; римска 9, 25, 33, 52, 72, 84–85, 93, 95, 98, 107, 109, 115, 119, 126, 128–129, 132, 144, 146, 151–152, 165, 167, 187, 200, 206, 233, 297, 299, 302; сирийска 166; юдейска 168.
артакии 57.
архиепископ 59.
астинги 214.
ауксиляр 62.
ауксилия вж. *помощна войска*.
африкански 56, 138, 159, 217, 224–225, 228–229, 231–233, 235–237, 239–240, 243–244, 248, 250, 252, 254, 256, 261–262, 268–269, 275, 280, 293, 295
африканци 236–337
африканци 226, 230, 236, 248, 252.
ахеменидски 158.
ахемениди 140.
балкански земи 77, 83, 85, 106, 139, 212, 291.
балкански провинции 77, 265.
банда 83, 86.
бандитизъм 84
бастаги 162.
бастарни 71, 105.
батавски 85.
бенефициарий 97.
беси 66–69, 73, 79–80, 82–86, 90, 119, 291–292, 295–304, 307, 310–311.
биографии 13, 18, 22, 48, 51, 98, 132, 134, 171, 257.
бревиарий 14–16, 19–20, 34–35, 40, 42–43, 45–50, 66, 69, 116, 154–156, 158, 166, 171–172.
 на Евтропий 14, 45–46; на Фест 45, 171.
бревиариумна традиция 14, 18–19, 40–41, 43, 45–50, 69.
боспорски царе 109.
Боспорско царство 71, 109.
бризи 83.
булевт 79.
бунт 128, 146, 153, 155, 157, 165–166, 175, 179, 186–187, 193, 197, 202, 221, 223–224, 231, 237, 240, 246, 273.
 в Африка 172, 223–224, 253, 258, 264;
 на баските 298; на Гордианите 250, 274; на маврите 251; на Макрон 240; на Максимин 155, 158; на тироните 163; военен 155.
бунтовник 90, 166, 175.
Валесианския аноним 50.
вандали 70, 72, 198, 209, 214, 216.